

Diatribē de morbo in Europa pene ignoto, quem Americani vocant jaws, adjecta est hecas casuum rariorum ... observatorum, nec non observatio physica de torpedine pisce / [Godfried Wilhelm Schilling].

Contributors

Schilling, Godfried Willem, 1725-1799.

Publication/Creation

Trajecti ad Rhenum : J.C. ten Bosch, 1770.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/nyjm9hbw>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>



47006/B

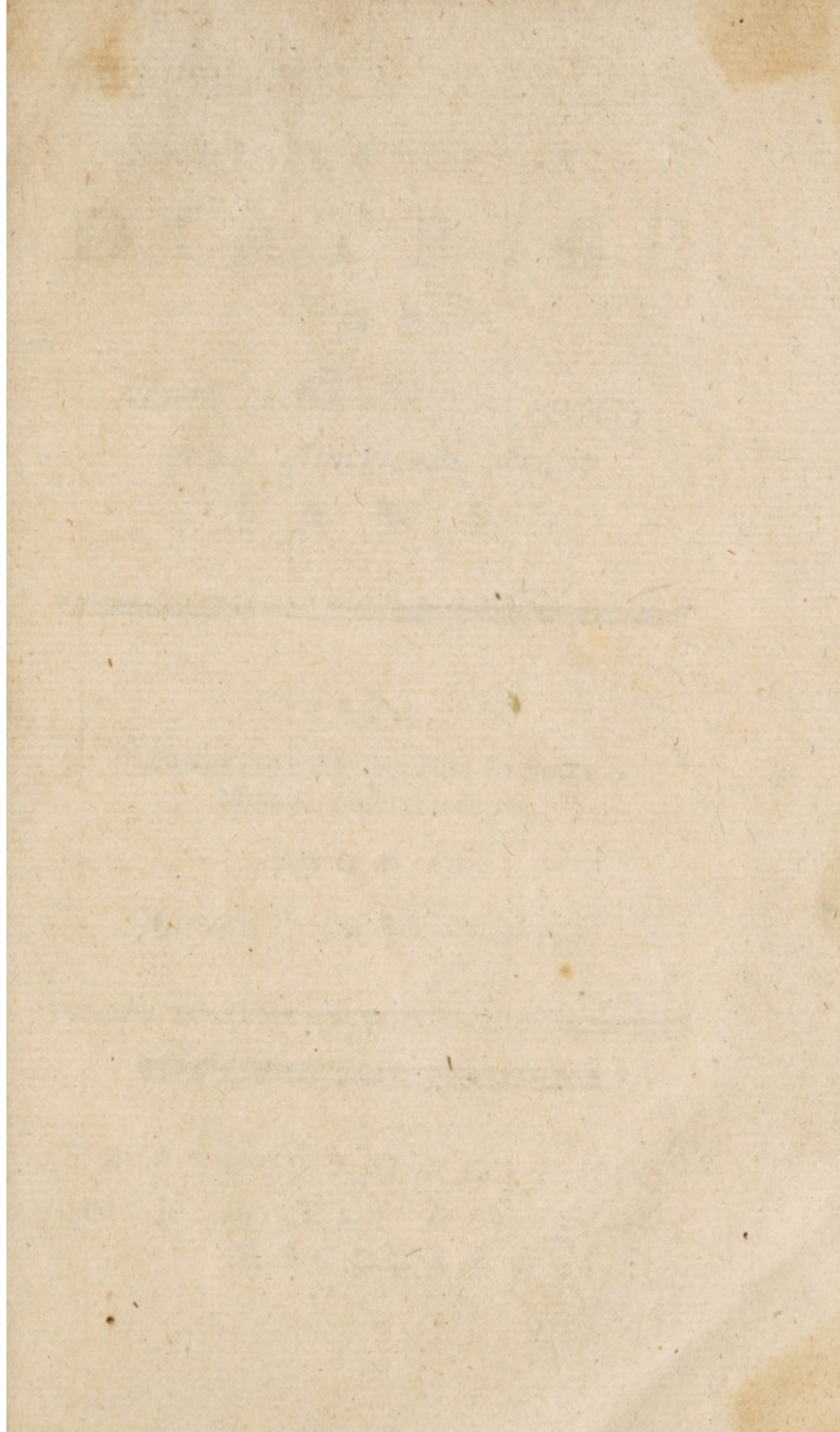
Wm. Helchen

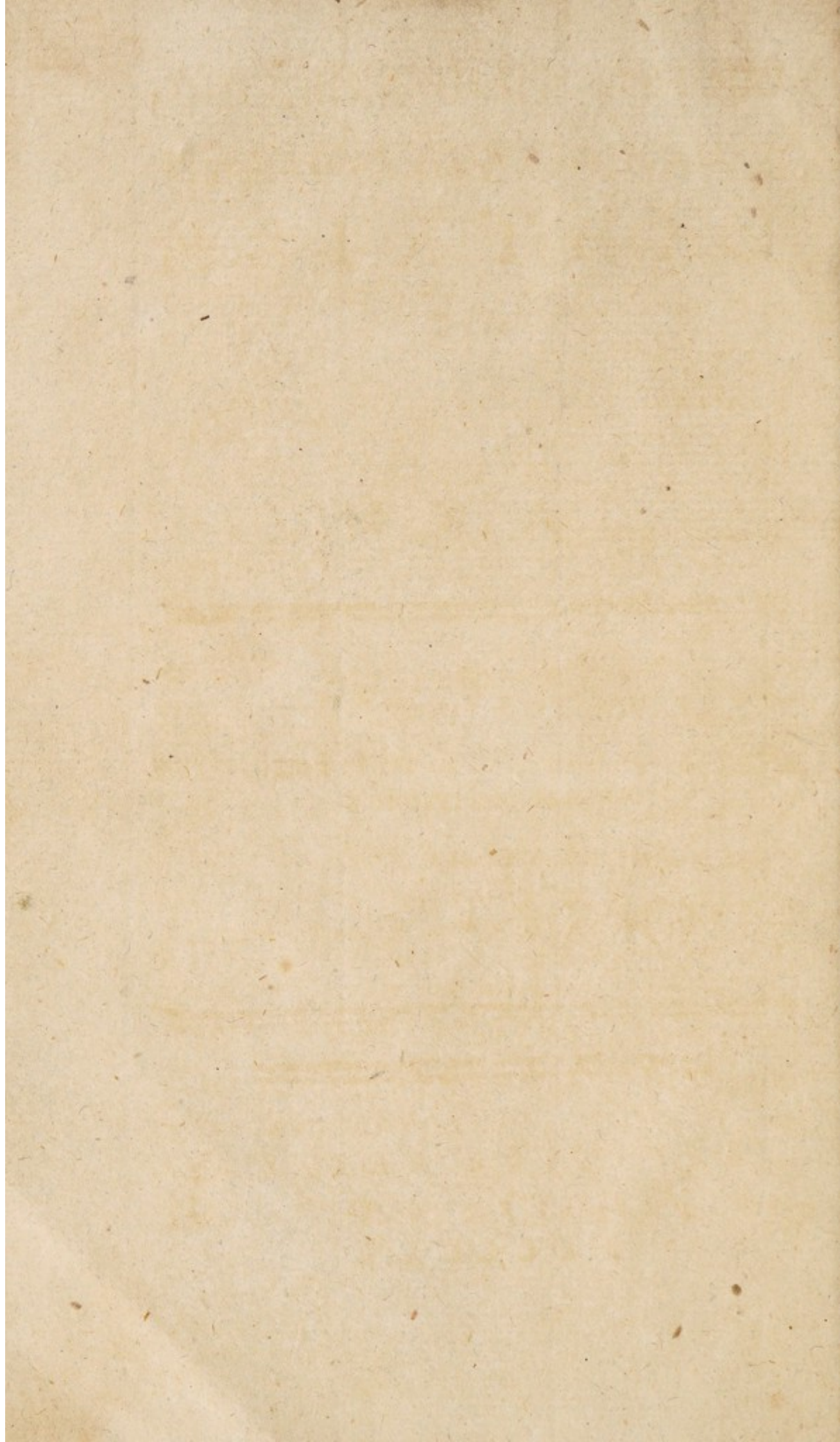
hot in R.C.P. W.



Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30509622>





GODEFR. WILH. SCHILLING,

MEDICINÆ DOCTORIS,

DIATRIBE

DE

*Morbo in Europa pene ignoto,
quem Americani vocant*

J A W S,

A D J E C T A E S T

Hecas Casuum rariorum in Praxi
Medica observatorum,

N E C N O N

Observatio Physica de Torpedine pisce.

TRAJECTI ad RHENUM,
Apud J. C. TEN BOSCH,
M D C C L X X.

305486



VIRO CLARISSIMO
JOANNI DAVIDI HAHN

PHILOSOPHIÆ ET MEDICINÆ
IN ACADEMIA TRAJECTINA

PROFESSORI ORDINARIO
PROMOTORI SUO EXOPTATISSIMO
SALUTEM ET OFFICIA

G. W. SCHILLING.

uanquam humanitas Tua & indefessum aliis inserviendi studium, quibus eruditionem Tuam mirifice ornas, dudum mihi, inter Americanos adhuc viventi, innotuerint, atque etiam incitamento in primis fuerint, ut Academiam Trajectinam præ aliis elegerim: tamen exspectationem meam Tua superavit benignitas. Nam non modo facilem & liberum ad Te aditum mihi præbuidisti, sed multas omnino horas auro Tibi cariores in opellis meis

legendis, expendendis polliendisque
impendisti. Denique consilio & ope-
ra me adjuvare nunquam grava-
tus es. Quibus beneficiis hoc nu-
perrime accessit, quod Promoto-
ris munere ita es defunctus, ut Pa-
tris affectum erga me declaraveris.
Propterea nolui Musas Trajectinas
prius relinquere, quam Tibi, Vir
Clarissime, publice gratias egerim.
Verba mihi defunt, quibus animi
sensum declarem; sed memoria
Tuorum in me meritorum erit sem-
piterna, nec temporis longinquitate,
nec distantia locorum infirmabitur.
Annuat Deus O. M. ardentis-
simis Votis, quæ pro salute &
felicitate Tua in dies suscipio; at-
que in florentissimæ Academiæ, quam
maxime ornas, commoda diutissime
superstitem Te esse jubeat! Vale,
Vir Clarissime, Tuaque amicitia,
qua nihil mihi dulcius est, me etiam
absentem complectere.

Scribebam *Trajecti ad Rhenum* die
quinto decimo Decembris 1769.

DIA-

DIATRIBE MEDICA

*De Morbo in Europa pene ignoto,
quem Indi Occidentales JAWS
vocant.*

§. 1.



uanquam non sim eo ingenii acumine,
ut ad secretiora Naturæ aditum mihi
patere putem, spero tamen & confi-
do, haud ingratam fore Naturæ Cu-
riosiis brevem, quam edere constitui,
Historiam Morbi in Europa pene ignoti, cujus
observandi curandique frequentissima in Coloniis
Americanis occasio mihi fuit. Huic Morbo in-
ter Americanos nomen *Jaws* est, quod quidem
vocabulum in Medicorum libris frustra quæsi-
vis: mihi autem originem videtur e Scotica Lin-
gua traxisse, & primo commune fuisse pluribus
morbis exanthematicis, id est morbis, qui cu-
tem corporis infestant; deinde vero huic pecu-
liari cutis vitio tributum.

§. 2.

Hoc malum pari sævitia, nullo ætatis, sexus
aut

aut temperamenti discrimine habito, in Æthiopes graffatur; ut tamen infantilis ætas ei maxime sit obnoxia. Senes eo rarius, sed atrocius affliguntur, cujus quippe tanta in senili corpore est pertinacia, ut omnem fere medelam irritam reddat. Itaque plerique in proveciore ætate eo afflicti intereunt, aut laboribus haud amplius idonei reliquam vitam misere & cum Dominorum detrimento trahunt. Minime ergo mirum est hoc morbo nondum defunctis Mancipiis exiguum esse pretium. Nam dubius semper est ejus eventus sicuti variolarum, cum quibus etiam diversos sævitiae gradus communes habet. Quoniam autem Æthiopum corporibus præ cæteris imminet, hinc in Mancipiorum emptionibus inquiri solet, hunc Morbum passa sint, nec ne? At vero signa, quæ declarant, morbum periodos suas absolvisse, (alioquin enim ejus reditus, vel ut loquuntur, Recidiva metuenda est) admodum fallacia & ambigua esse, paulo post ostendam.

§. 3.

Invadit autem hæc pene dixerim pestis hominem cum horripilatione lentaque feбри; quæ symptomata plerisque vix observatu digna videntur. Suspicionem in corporibus huic malo obnoxiiis de ejus præsentia augent, succedens lassitudo, appetitus prostratus, lumborum & Capitis dolores, noctu exacerbati, & somnum arcentes. Caput etiam pauxillum inflari observatur; quo quidem indicio cognoscimus eruptionem mali in propinquo esse. Enarrata tamen sympto-

ma 2

mata in illis tantum ordine, quem indicavi, sese manifestant, in quibus malum regularem typum & consueta sua stadia decursurum est. Contra alii, qui hoc virus in se gerunt, ulceribus vexantur difficillime sanandis, & a Medicamentorum usu exasperari solitis; quæ si tandem remediis cedunt & se sanari patiuntur, id futuræ eruptionis satis certum indicium esse expertus sum.

§. 4.

Ipsa eruptio pustularum *Favus* lento admodum gradu procedit, ut quandoque aliquot hebdomades ante prætereant, quam conspicuæ & notabiles pustulæ aliquo numero formatæ sint. Quod si ordine suo morbus decurrat, cum symptomatibus præcedenti paragrapho memoratis, pustulæ plerumque in facie, fronte, collo, cervice, præsertim in laringe, maxime circa sic dictum *pomum Adami* emergunt. Fundum habent planum, figuram cuneiformem, apicem album, interdum lividum, doloris fere expertes sunt; lente ut dixi erumpunt; septimanam integram, quandoque plures perficiendo operi Natura impendere solet, quo perfectò febricula decrescit, omniaque alia enarrata secundum dictum ordinem desæviunt. Jam rite procedit digestio, & excretiones, symptomata, ægrum deferunt; redit appetitus; ægrum intus convaluisse crederes. Interim Morbus atrocitatem suam in corpore exercet.

§. 5.

Pustulæ in cutis area, quam occuparunt sensim incrementum, & puris materiem præbere, solent; pus tamen prorsus ab simile ei, quod in corpore Euchymo generari solet, depræhenditur; tenacius enim est, & rodendis partibus, quas obsidet, aptum. Vidi sane hæc Ulcera ipsa ossa exedisse; & nisi Medicus voraci acrimoniæ obviam eat, aures, nasum, labia, oculos, terribiliter corrumpunt, deformant, nec facile cedunt Medicamentis ex Europa asserri solitis, quin iis exacerbata ægrum crudelissime interdum affligunt.

§. 6.

Interea temporis, quo facies ad dictum modum ulceribus laborat, in aliis quoque partibus corporis, præsertim in extremitatibus, malignæ exsurgunt pustulæ. Omnem tamen eruptionem, in quacunque corporis parte futura est, præcedit febricula vespertino tempore corpus invadere solita, ex cuius viribus eruptionis modus æstimatur; lentior enim tardio rem causatur eruptionem, tantoque magis ægri vexantur insomniis, nocturnisque doloribus osteocopis, interdum melius habent. Segnis aut ad lassitudinem proclivis inertia eruptionem retardat. Qui laxo & spongioso sunt corporis habitu, in deplorabilis Cachexiæ indeque oriundæ Leucophlegmatiæ & Hydropis periculo versantur; graciles contra non raro tabescunt: Utrique tantis doloribus excrucian-

ciantur, ut pertinacissimo Stoïco commiserationem excitarent. Exostoses in articulationibus subnatæ dura ossa interdum adeo tendunt, ut ulceribus sanari nesciis ansam præbeant, a quibus ossæ partes cariosæ redditæ magno cum fœtore excavantur. Sunt qui Paralyfi insaniabili corripuntur, in brachio, manu, crure aut pede alterutro, quæ perdomita licet violentia, quam *Jaws* in corpore exercet, nullo relicto incommodo, si immobilitatem partis excipias affectæ, ægrum cætera sanum per reliquam vitam tenet.

§. 7.

Operæ pretium fuerit Morbi typum distinctius enarrare, quo magis ejus indoles declaretur. Notandum igitur, naturam si fuetum ordinem observat, perficiendæ eruptioni trium mensium spatium impendere; atque opus suum facilius exequi in ægris, qui labore & motu corpus exercent, aut ad subeunda Corporis exercitia vi coguntur; inter quæ quippe vis ulcerum in capite & collo decrescere solet. Mirum autem est, quantum justa & ex præceptis medicis finienda victus ratio ad subigendum Morbum faciat; Quam qui sequuntur, anni spatio morbum consenescere atque emori experiuntur; in aliis vero qui a justo diætæ regimine recedunt, identidem expertus sum unam alteramque pustulam præsertim in locis articulationum subnatam per complures annos absque ullo incommodo residuam mansisse, quam Americæ Coloni & Æthiopes *Matrem Jaws* appellitant, cui venenata vis inest; ea enim ob-

seffi alios facile præsertim per coïtum inficiunt. Ab his sibi caveant, ulceribus aut vulneribus ut-
cunque benignis aliqua corporis parte laceri!
(Milites v. g. novo delectu e patria huc locorum
missi.) Facile enim in mali consortium infectio-
ne dictæ Matris pertrahuntur.

§. 8.

Mireris autem modum propagationis mali. Muscas parvas admodum Surinamensis alit Re-
gio, quibus nomen *Jaws Muscarum* (mali quod
propagant causa) inditum, quas instinctus natu-
ralis ad fugenda loca corporis animalis aperta,
ulcera puta aut vulnera impellit. Ergo nuda sibi-
que pabulum præbentia Æthiopum corpora inva-
dunt, & ex pustulis, quæ nomen *Matris Jaws*
gerunt, haustum venenum in ulcera & vulnera
sanorum corporum transferunt.

§. 9.

Est & alia Morbi hætenus descripti species;
vulgo *Crabbe-Jaws* dicta, quam facile pro alio &
indole diverso Morbo habeat, quem frequens ar-
tis usus veriora non edocuit. Mihi vero expe-
rientia penitus persuasit, aliam tantummodo for-
mam Morbi ab externis causis inductam nominis
augmento occasionem præbuisse, reapse eum
Mali, quod descripsimus, speciem esse. Nati-
vitatem ejus inde repeto, quod plerique omnes
calidarum Regionum Incolæ nudis pedibus inam-
bulare soleant. Neque enim ab hoc malo immu-
nes sunt, qui alteram Morbi *Jaws* dicti speciem
passi

passi & ab eo restituti fuerunt. *Æqua* iter omnes, quamvis dispari gradu, infestat, ut fere pro miraculo habeatur, si quem *Æthiopem* istis in *Regionibus* vitam degentem intactum relinquat. *Æstu* nimirum solis torrida & exusta terra nudis pedibus eam calcantibus calor sensum satis molestum inducit; accedit attritus continuus, quo fit ut dissipatis fluidis & oleosis exarida *Cutis* miram duritiem contrahat, atque in dies crassior crusta durissimo corio similis in paniculo adiposo plantarum pedum subnascatur, intra quam terra, arena aut ramenta *Concharum* per plateas spargi solitarum recepta, magnas sæpe rimas in paniculo adiposo efficiunt, & plantis pedum altius infixæ ac corporis pondere intra partes carnosas pressa ulcera callosa parva & profunda causantur, quæ initio quidem ob callositatem haud sunt dolorifica, verum ubi ad partes musculosas penetrarunt, doloris profundioris sensu in faciendo gressu pedem affligunt. *Æthiopes* hunc sensum dissimulare præ metu crudelis curæ solent. Interim principia morbi eo modo neglecta in deterius vergere, adeo ut postremum fœda callosa ulcera non modo gressum prorsus impediant, quod maxime molestum sano cæteroquin corpori accedere solet, sed & doloris & cruciatus excitent, præsertim si tendinosæ partes ab iis roduntur. Medicamentis externis ad detergenda & consolidanda hæc ulcera cum fructu, ut videbatur, adhibitis, sæpius vidi alteram speciem *Morbi Jaws*, quam in antecedentibus descripsi, erupisse, atque utramque speciem justo regimine adhibito nulla labe superstite persanatum fuisse. Unde suspicio iusta mihi nata fuit, utramque

mali eodem nomine insigniti speciem communem quendam fontem habere, & materiam peccantem in utroque ejusdem esse indolis, in utriusque propterea cura eandem medendi rationem cum successu adhiberi.

§. 10.

Redeo ad Morbi genus, quod simplici nomine *Faws* venire solet. Hujus quoque duæ numerantur species: altera magis exterior pustulis in altum & profundum excrescentibus plenior, in corpore se manifestat; altera statim ulcera plura eademque latiora facit, nec tam multis locis erumpit, & curatu est faciliior, quippe natura plerumque omnem curationis modum absolvit; nec periculum nec symptomata adeo gravia hic metuenda, atque in prima specie quæ vulgo pro graviiori Morbo habetur.

§. 11.

Quod dixeram hunc Morbum in contagioforum numero esse, de eo nemo dubitabit, qui experientiam consuluerit. Maxime autem hæc lues propagatur Veneris cum Æthiopibus exercitio, cui quippe certo certius obnoxii nascuntur liberi inde suscepti; alter licet eorum, qui corpora junxere, Europæ ortum suum debeat. Quid quod Europæarum liberi a nutricibus æthiopibus alti eo plerumque corripiantur? Inter indigenas Americæ, sola fere Mancipia, & qui cum Africanis corporis commercium habuerunt, hunc Morbum solent contrahere; qui ne latius diffundatur,

datur, eo correpti lege publica plateas frequentare prohibentur; & quod plus est, ante paucos annos Magistratus vetuit, infectos in ædes Medicorum vel Chirurgorum, aut in Nosocomium publicum admitti; quæ cautio Medicis tædium ademit, bono publico nihil addidit; jam enim quisque cogitur ægros domi suæ retinere, qui si in separato Nosocomio curæ Medici aut Chirurgi committerentur, mali propagandi occasio, quæ nunc late patet, præcideretur. Enim vero meum non est de prudentia eorum, qui Respublicas administrant, differere.

§. 12.

Venio ad causas & originem Mali, cujus indaginem perdifficilem esse sentio; pro viribus tamen, quid propriæ, quid aliorum observationes me edocuerint, hic enarrare & argumentis adstruere aggredior.

§. 13.

Qui Maria percurrunt, abunde experti sunt Æthiopes, in omnibus fere Regionibus, panis loco esse fructum arboris *Musæ* sub cineribus coctum. Idem Surinami cyclaminibus vescuntur, quibus Tayer, Napi, Giamis &c. nomen est, & hæc quidem Æthiopes avidius expetunt quam panem nostrum aliaque farinacea. Hujus autem victus ea est indoles, ut chylo crasso & tenaci materiam præbeat. Equidem in bonum nutrimentum cedere in his potest, qui vitam asperam aut rusticam exercent, stomachique plenitudine gaudent,

dent; in aliis vero omnis generis cutaneis morbis causam præbet, quorum idcirco calidas Regiones præ cæteris feraces esse, fœda me docuerunt spectacula. Vidi tria indole diversa mala cutim simul obsedisse; Lepram, *Jaws* nostrum & Variolas. Quamvis autem nullus dubitem, discrimen esse in miasmate seu materia peccante, a qua dicti Morbi trahunt originem, illud tamen derivandum existimem a vario gradu lentoris & visciditatis, indeque oriundæ obstructionis, nec non acrimoniæ & corrosivitatis, quam humores stagnatione, aut perverso motu contrahunt. Omnibus me quidem iudice depravatus chylus causam præbet, cujus qualitates ex indole ingestorum omnium consensu dijudicandæ sunt. Accedunt calor, motus & exercitationes corporis, quæ chylum crassum & nutriendo corpori animali ineptum, in materiam morbosam mutant. Hæc sanis succis permixta ocius tardius per naturæ molimina seu crisin in superficiem corporis propulsa ibique deposita fœdos morbos cutaneos generat. Sæpius mihi observare utique contigit, *Æthiopes* ex Africa recens allatos qui morbum *Jaws* antea nunquam passi erant, ipso in itinere eo jam correptos, atque ne minoris aestimarentur, morbo per curam palliativam represso specie tenus sanatos, brevi post in Regione Surinamensi vim ejus atrocius expertos esse, qui quippe cum ab eo liberati esse viderentur, solito pretio venditi sunt, sed vix uno aut altero mense inibi locorum transacto, non sine dolore Emptorum in eum inciderunt. Quæ observatio mihi prorsus persuasit ab alimentis in illis Regionibus originem cum morbi nostri, tum aliorum

orum malorum cutaneorum repetendam esse. Uti-
 que in septentrionalis Americæ illa Regione,
 cui *Novæ Angliæ* nomen est, degens, raro admo-
 dum observavi Mancipiorum prolem hoc morbo
 affectam fuisse; indigenas autem eo nunquam
 laborare expertus sum. In causa esse intellexi victus
 rationem quam in boreali parte communem cum
 Europæis habent; dum in altera Americæ parte
 quæ ad meridiem vergit, eodem victu utuntur,
 cui inde a prima ætate in Africa infueverunt. Hic
 autem morbo qui Africæ Endemicus est, & cu-
 jus semina e patria sua afferunt pabula præbet,
 efficitque ut tanta vi, tamque sævis symptomati-
 bus se manifestet.

§. 14.

Operam sedulo dedi, multaue institui tenta-
 mina, ut indolem materiæ peccantis Morboque
 causam præbentis detegerem; sed conatus meos
 in hunc diem successus destituit. Illud certum
 habeo eam nec plane scorbuticæ, nec veneræ in-
 dolis esse; hos enim morbos, saltem principio,
 adhibita justa medela, sanari posse constat; at fru-
 stra & cum pernicie ægri curam Morbi *Jaws* ten-
 taveris, priusquam periodos eruptionis & matu-
 ritatis absolverit, & hos medicamentis accelera-
 re velle, imperitorum est; siquidem solus fere
 labor & exercitatio frequens corporis hic
 prodest. Frigus vero & pluviosum cælum
 morbi vires tantopere augent, ut ea tempestate
 quotannis centeni in Colonia Surinamensi ex eo
 intereant.

§. 15.

§. 15.

Æthiopes quibus contigit ætate præsertim juvenili e patrio solo in Europam transferri, raro admodum hoc morbo correptos fuisse audiivi. Eosdem tamen in patriam reduces brevi annorum spatio invadere solet. Navitæ nostrates, qui cum scortis æthiopibus corpora sua miscuere, sæpe hunc morbum incontinentiæ suæ mercedem in Europam reversi patiuntur. Ex quibus suspicio nasci posset materiales causas cum venereo miasmate commisceri, & de hujus natura forte participare: pleraque sane symptomata similia apparent. Ex his sunt dolores osteocopi, nocturno tempore exacerbari soliti, nec non tophi in partibus ossibus, qui licet lento gradu generentur & increscant, illis tamen, qui in venerea lue ossa distendunt, haud absimiles videntur, curamque cum mercurialibus instituendam admittunt. Quæ cum ita sint, facile aliquis credere posset, hunc morbum de prosapia Veneris esse, & forte merum siphilis symptoma.

§. 16.

Verumtamen quicumque paulo diligentius animum adverterit ad decursum morbi, depræhendet eundem fere typum esse, quem natura in procuranda variolarum, quas *benignas* vocamus excretionem fervare consuevit. Omne discrimen est in tempore, quod huic operi impendi solet, ut terminum maturitatis attingat. Eodem prorsus ordine in utroque procedit, ni errores diæte-

diætetici eam turbent; solis etiam naturæ viribus utrumque malum superatur, & sanatur; quod quidem nec in scorbuto, nec in venereis malis observamus. Affinitatem porro variolarum & morbi nostri evidentius adhuc probant exempla infantum lacte materno nutritorum, a quibus dummodo aëris injuriæ arceantur, morbus ultro nulla superstite labe recedit; quare Æthiopes sese felices existimant, quorum liberi prima ætate hoc morbo defunguntur, etsi enim in *ακμῇ* ejus monstris sæpius similes sint, nullo tamen adhibito medicamine perinde ac in variolis, solius naturæ beneficio pristinam sanitatem & integritatem corporis recuperant. Et ne matres quidem, si hunc morbum antea perpassæ sunt, habent, quod timeant ab infantibus suis, a quibus tamen contagio non ad alios tantum infantes, sed ad adultos etiam & ad sana quævis corpora facile serpit. Accidit fateor nonnunquam, ut materies peccans tantam acredinem contrahat, ut aures, nasum, labia, partesque genitales depascatur, quod tamen venerei miasmatis præsentiam minime declarat, sed parentum incuriæ potius, quam indoli mali imputandum est; quis enim nescit, benigna quoque ulcera sub pravo regimine, maligna, ut ita loquar, evadere atque in cacoëthen vergere?

§. 17.

Vulgarem igitur opinionem scilicet morbum *Jaws* partim de materie scorbutica, partim de venereo viru originem & qualitates suas trahere, doctus ab experientia deserui. Et
pos-

possem eam compluribus argumentis refellere. Sed quæ de typo regulari, quem servat, attuli, adeo manifeste evincunt, nihil ei cum scorbutico aut venereo malo commune esse, ut rerum gnaris non opus sit alio indicio.

§. 18.

Transeo ad prognosin, in qua anxius hærebit qui hunc morbum non vidit sæpius & tractavit. Regularis enim prognostica, quæ in aliis morbis plerumque valet, graviora scilicet symptomata statim ab initio ingruentia malum portendere, in hoc non modo locum non habet, sed e contrario bonum potius omen est, ubi forte magna violentia hominem invadit, tum enim prospera eruptio expectanda erit, quæ si in capite aut collo rite fit, plerumque symptomata mitigantur, ægerque melius se habet, adeo ut Medicus, qui recte ægro consulere cupit, nihil ei aliud, quam justam victus rationem commendare debeat. Contra ea si levia morbi principia sunt, ut una tantum alterave pustula passim erumpat, malum esse omen observavi, nec me unquam eventus fefellit, inde præsagientem Morbum longiorem fore & durioribus ærumnis corpus afflicturum. Utique post levia initia, interdum tanta atrocitate sæviit, ut omnem curam respuerit. Propterea Medicum oportet morbi vim minime contemnere, si forte initio modica apparet; multoque minus bonum inde formare præsagium, sed ejus potius metuere contumaciam, eique opti-

optimam victus & medelæ rationem objicere; ne
tædium & contemptum pro studio & labore, quem
ei sanando impendit, referat.

§. 19.

Quod dixi nullis Medicamentis locum esse,
quoties Morbus suum tenet typum, id omnino
experientiæ congruum est, quæ sæpius docuit,
omnia fere remedia cum externa tum interna,
quocunque morbi statu adhibeantur, nocere po-
tius, quam prodesse. Interdum tamen decres-
cente & ad finem suum vergente morbo quædam
profuisse visa sunt ad mitigandam materiæ pec-
cantis acredinem. Interim mali diuturnitas ten-
taminibus faciendis frequentem occasionem præ-
bet. Neque defuerunt industrii Viri, qui illa
occasione hoc maxime consilio usi sunt, ut pe-
riodos fœdissimi morbi breviores redderent. Quo-
rum conatus quamvis successu caruerunt, lau-
danda tamen est voluntas. Inter eos eminent
Judæus Medicus, & Juris-Consultus quidam non
incelebres, qui cum in Academia Lugdunensi eo-
dem tempore literis operam dedissent, Surina-
mum profecti ante aliquot annos experimentis
hunc in finem institutis laudabiliter inclaruerunt.
Scilicet, Medicus ex prælectionibus celeberrimi
Gaubii didicerat, *Æthiopem* mineralem & de-
cocta sudorem moventia imprimis Radices
Bardanæ in Morbis cutaneis plurimum prodesse,
præsertim si balnea calida ex eodem decocto diu-
tius parata ad cutim relaxandam in subsidium ad-
hibeantur. Hanc igitur viam sibi elegit in cu-
rando hoc morbo, atque consilii atque laboris fo-
cium

cium sibi junxit Juris-consultum. Suam autem methodum hi Viri sollicitè celebrabant; quæ quidem in principio magnopere placuit; siquidem plerique ægri curæ eorum commissi septimanarum aliquot spatio convaluisse videbantur, seque optime habebant. Verumtamen brevia fuerunt gaudia, & contrarium docuit temporis successus. Inter ipsos enim conatus plenæ sanationis obtinendæ exanthemata majori impetu extrorsum pulsa spem conceptam eluserunt, & magnum numerum atrocissimorum symptomatum attulerunt. Nonnulli paralyfim passi Membrorum amiserunt usum. Alii cruciatibus nocturnis, doloribus osteocopis, tophis, ulceribus, nullis remediis sanandis misere vexati sunt. Itaque plus noxæ quam commodi in Rempublicam ex illo consilio redundasse videbatur. Verumtamen mihi persuasum est, istam medendi rationem successu non carituram, dummodo periodis Morbi rectè notatis debito adhibeatur tempore. Etenim non decet Medicum naturæ ordinem in his, quæ peragenda suscepit, antevertere velle. Inutilis & pene dixerim perniciosa est ars, quæ naturæ leges interturbat. Nihil pejus est festinatione & operis præcipatione. Nonne in variolis, etiam benignissimis frequens experientia docuit, quanta damna intempestivus medendi ardor iis laborantibus intulerit? quod vetulæ inconsultum pronuntiant, id aliquando Medicorum consilio factum vidi, ut ipso eruptionis tempore exsiccandis & sanandis pustulis Medicina adhibita fuerit. Quæ hæc insania! atqui pariter in nostro morbo interdum pergitur; quo nihil perniciosius est. Stet ergo vetus decretum cunctis,
qui

qui artem salutarem prudenter exercuerunt, probatum: scilicet in Morbis regularem typum servantibus nihil esse agendum Medico, præterquam ut naturæ sequatur ordinem, ejusque se fidelem Ministrum præbeat in his, quæ molitur. Igitur sive celerius sive tardius natura in opere suo procedat, pari cum ea passu Medicus ambulet. Et speciatim in Morbis cutaneis oportet idoneis remediis eruptionem promoveri, quo factò digestio & maturatio naturæ relinquenda nec temere acceleranda. Officium & honos Medici est omni studio naturæ jussu exsequi, ejusque adjuvare molimina. In nostro igitur casu materiæ peccanti, quæ in imis corporis recessibus delitescit, extrorsum in cutis ambitum expellendæ diligentem impendat operam, de cætero se contineat, certus, naturam omnia reliqua debito tempore & ordine absoluturam.

§. 20.

Sed ut de cura hujus mali rectius judicari queat, lubet experimenta nonnulla, quæ ad eam obtinendam cum Æthiope minerali instituta sunt, eorumque eventum paulo fusius exponere. Vidi igitur ægros, qui, postquam sat magnus pustularum numerus in superficie corporis apparuisset, mane aut vespere grana 10. Mercurii imperante quodam Medico devorarunt, & decocti tepidi 24 uncias singulis diebus biberunt, ter scilicet octo uncias. Aliis commodius visum est, Æthiopem mineralem decocto permixtum exhibere, cujus unam portionem mane jejuno ventriculo, alteram hora, quæ prandium præcedit,

B

ter-

tertiam aliquot post cœnam horis propinabant, atque medio tempore largiorem decocti alicujus ex radicibus descriptis parati copiam potari volebant, ægrum porro ad labores & ad corporis exercitia sedulo obeunda incitabant, & dum vires constabant, balneis quoque tepidis cutim relaxare conabantur, quo facilius materia peccans ad superficiem demandaretur. Hi quoque purgantia curationi interponebant, exhibito pulvere *Falappæ* vel *Rhæi*, octavo quoque aut decimo die. Postquam vero hanc medendi viam per duas tresve hebdomadas profecuti erant, sensim augebant *Æthiopis* mineralis dosin usque ad integram drachmam, continuato interea decocti usu, datoque interdum *Theriacæ Andromachi* præbio. Cujus quidem methodi hic fuit successus, ut sicca præsertim tempestate omnes pustulæ, quæ cutem obsederant, etiam maximæ, evanescerent, & curatio brevi temporis spatio tanquam per miraculum perfecta videretur; humida vero tempestate malum his etiam remediis pertinacius & diutius resistebat, cujus rei idonea mihi visa est ratio, quod cœlo pluvioso ægri nequeant corpus satis movere & exercere. Est etiam constans observatio, aërem humidum exsiccationem vehementer retardare; & contra ficcum accedente justa corporis exercitatione, etiamsi nulla artis præsidia accedant, plus ad sanationem conferre, quam optima medicamina tempore pluvioso eum in finem applicata. Sed redeo ad curationis historiam. Itaque exempla eorum qui hoc modo sanati videbantur, alios facile commovebant, ut eandem medelam experiri optarent. Quo fiebat, ut arcani venditores magnum

num lucrum facerent, ægris plurimis prompta sanationis spe & luculentis quasi exemplis allectis. Sed quod sæpius usu venit, ut spes immodica & festinanter concepta fallat, id his quoque accidit. Vix enim posteriores ægri Medicis nostris sese submiserant, cum priores, qui convalescere credebantur, mitiores redeuntis morbi vires experirentur; quæ quidem res ægris pariter ac Medicis initio parvi momenti visa est, creditumque reliquias tantum mali superesse facile subigendas. Verum aliud longe docuit eventus: cum enim ad nonnullos perficiendæ curationis causa vocatus essem, omnem his reliquiis morbi funditus eradicandis diligentiam adhibui, sed operam perdidi, nihil licet eorum omiserim, quæ in hoc morbo prodesse solent. Paulatim dolores acerbissimi, turbulenta insomnia, alvi, hepatis, lienis, mesenterii, pulmonum obstructions, magni in corde polypi, & alia gravia symptomata ægros in morbum relapsos infestarent, omnemque curationis vim irritam fecerunt. Ex quibus cognovi, mitiora morbi redeuntis principia, quæ extus apparent, occultato & introrsum verso veneno rectius, quam cicurato adscribi, nec quidquam boni a laudatissima illa curationis ratione præstitum esse. Quam opinionem confirmavit cadaverum ex hoc morbo defunctorum dissectio, quam data occasione institui. Vidi enim cum summa admiratione aliquando pancreas & universum mesenterium adeo obstructa, ut lapidis fere duritiem haberent, & in utraque superficie similem monstrarent materiam, atque in externo leprosi corporis habitu apparere solet: dixeris ceram flavam igne lique-

factam. Imprimis mirabile est exemplum Æthiopis juvenis, qui enarrata methodo pulchre sanatus videbatur, nisi quod in superiore parte sterni pustulam habuerit residuam, quæ sensim totum os sterni carie infecit, tandemque perforavit. Hunc subito mortuum cultro anatomico subjeci, vidi tum os sterni in interiore parte usque ad cartilaginem ensiformem carie consumtum & mali materiem, non in mediastino tantum & pleura, sed per totam fere pulmonum superficiem diffusam, ipsa licet pulmonum substantia vitio careret. Plerique autem ad dictum modum tractati & specie tenus sanati post acerbissimos artuum dolores & cruciatus paralyfin vel contracturam passi sunt, tophisque in ossibus enatis miseram per plures annos vitam duxerunt. Ex quibus iterum iterumque colligo, nunquam in morbis exanthematicis, certam periodum sequi solitis, curam tentandam esse, priusquam typum absolverint, & Medicum magnopere decere, ut non tam artis, quam naturæ in iis sese præbeat ministrum.

§. 21.

Medicus inquam, assiduus naturæ animalis spectator, ante omnia ejus observet molimina, ejusque vires probe expendat, atque hinc an subigendo morbo sufficiant nec ne; caute judicet. Viribus pollenti omne negotium permittat; defficienti succurrat, & robur quasi addat. Hæc est optima regula in morbo nostro, sicut in multis aliis. Itaque leniora lignorum decocta quotidie modica quantitate v. g. ad tres quatuorve libras ægris data, in malo nostro egregium usum

usum habere semper vidi. Contra largissimorum eorum copiam nocuisse observavi, ubi æger non satis corpus movet & exercet, adeoque imprimis dum pluviosum cœlum est. Notum enim ab aëre humido, perspirationem inhiberi, eoque fieri, ut decocta vim suam per urinarias potissimum vias exerant, nec Medici voto & fini respondeant. Igitur in eorum usu caute procedendum & tempestatis, ætatis, viriumque ægri ratio habenda est. Nam nisi his accurate perpensis definiri potest, quousque in usu expellentium perseverari oporteat; cum tamen certissimum sit, maximum curæ momentum in plena mali expulsionem situm esse.

§. 22.

E numero expellentium, quæ materiam morbificam cutim versus dirigunt, ea tantum commemorabo, quæ frequenti usu aliis efficaciora esse expertus sum. Terrestria igitur & absorbentia non inutilia sunt; imprimis autem salia media seu neutra, nec non volatilia sulphurea & ex compositis essentiam alexipharmacam sæpius multum profuisse vidi. Vulgare est inter Colonias remedium & fere domesticum, constans e fl. sulph. gr. x. cum xx. granis theriacæ permixtis, quod sub noctem cum decocto aliquo lignorum vulgo exhiberi solet. Hoc autem nocere potius quam prodesse sæpius observavi, præsertim ubi lymphæ & serum nondum satis diluta sunt: materies quippe peccans tenax & viscida ad modum bituminis instar vasis inhæret, nec facile se illius remedii vi extrorsum pelli patitur.

titur. Majorem utilitatem præstant resolventia ex gummatibus & extractis parari solita, dummodo decocta ex herbis resolventibus & aperientibus, aut radicibus, polypodii, graminis, trifolii fibrini, similibusque copiose simul bibantur; quibus post unam alteramve septimanam decocta lignorum substitui possunt, fortius quippe materiam ad solutionem tendentem commotura.

§. 23.

Interea causarum sollicita habenda est ratio, quæ eruptionem exoptatam retardare queunt. Ex harum numero sunt corporis debilitas, aër humidus, nec non alimenta difficulter concoquenda, crassumque & tenacem chylum præbentia. Tali igitur victu, a quo ægrum interdiceret Medicus, & curare ut substituantur eupepta & euchyma, præsertim ex farinaceis. Quocirca observavi oryzam Æthiopum corporibus magis conducere quam hordeum, a cujus usu hoc morbo affectos sæpius vidi in diarrhæam incidisse, qua corporis vires notabiliter infractæ sunt. Europæis contra, oryza, hordeum, milium, avenacea, lac, olera, jascula carniū omnis generis promiscua concedi possunt, utpote huic alimentorum varietati assuetis. Æthiopum stomacho oryza & pultes e radice Cassavo amara in panem prius cocta paratæ, nec non frumentum Saracenicum melius conveniunt, bonæque indolis chylum præbent. Vitanda autem omnia sale condita, pisces, carnes, quæ Æthiopibus in deliciis esse solent; quæ.

quæque tantopere ab illis expetuntur, ut interdum vi coërcendi sint, ne genio suo indulgeant, & consuetam victus rationem cum detrimento sanitatis sequantur. Est profecto in diæta summum curationis præsidium positum, a cujus regulis, qui recedunt, præsertim ex adultis, nullam illi sanationis spem reliquam faciunt, atque tamen publice privatimque interest, ut periculum ab hoc morbo imminens avertatur, præsertim cum ingens sit eorum numerus, qui singulis annis ex Africa in Americam devecti eo corripiuntur, adeo ut ægris ea in regione curandis Medici & Chyrurgi vix sufficiant.

§. 24.

Peracta tandem eruptionis periodo symptomata Morbum nostrum comitari solita decrescunt. In hoc igitur Morbi stadio promovendæ pustularum maturitati & corrigendæ acrimoniæ, quæ in materia earum contenta esse solet, Medicus operam dare debet; quoniam ut jam dixi, pustulæ sæpius in ulcera carnes late depascentia abire solent, corpus, ni succurratur, misere deformatura. Vidi certe in puero quinque annos nato neglecta tempestiva medela omnes partes genitales externas ab his ulceribus fuisse exesas, qui cæteroquin bene se habuit & curatus fuit. Nonnunquam digiti pedum & manuum, aures, nasus, labia, interdum ipsi oculi, totaque facies ab iis fædo depascentur spectaculo, effici-turque ut alii homines eorum aspectum magnopere abhorreant. Quibus malis arcendis Mercurialia externa cum successu adhibentur, quo-

rum ea est vis, ut materiam acrem corrigant, ipsaque ulcera exsiccent. Inprimis vero unguentum ex Mercurio vivo cum Therebintina paratum, cui interdum Merc. præc. ruber, & aliquid unguenti Basilici admiscetur, ulceribus ad siccitatem perducendis pulchre coaducit. Mancipia ipsa præter alia Medicamina usu probata componere norunt, linimentum e scoriis ferreis in pulverem redactis, succuque limonum permixtis, cujus malignissima ulcera ex hoc morbo nata sanata fuisse vidi; norunt etiam herbas nonnullas, quæ eundem præstant usum.

§. 25.

Pluviali tempestate frequens admodum symptoma hoc morbo affectis accidit, ut scilicet a frigore suscepto tumor leucoplegmatico similis exsurgat, præsertim in capite, ubi Hydrocephalum imitatur. Æger tunc in calido loco continendus & fomentis ex discutientibus v. g. floribus Rosarum rubr. aut chamon. cum farina seculis aut fabarum, semin. fœnic. cumin. admista aliqua parte Camphoræ paratis & calide applicatis tentanda est materiæ collectæ resolutio & dissipatio. Atque ut sudorem cientibus remediis liberior ad interiores corporis partes pateat aditus, non inutile esse depræhendi, Eccoproticis aut Clysteribus intestina detergere. Profunt quoque ad excitandos sudores suffimigia ex Juniperi baccis, benzoe, mastiche, olibano &c. super prunis combustis. Hæc etiam causa est, quare Æthiopes sine accenso in cubilibus suis igne dormire non solent;

lent ; siquidem frigus vespertinis matutinisque horis ingruens nudis corporibus æstu & sudore exagitatis molestiam atque noxam infert. Huic proinde mori Medicum indulgere atque obsequi oportet. Certissimum enim est in calidis his regionibus quotidie, ipsa etiam tempestate pluviis abundante frigus sub noctem ingruere, idque difficillime tolerari ab humanis corporibus tegi insolitis.

§. 26.

Equidem optimum esse puto in exsiccationis etiam stadio naturæ opus suum perficiendum relinquere; ea tamen lege & conditione, ut si quæ graviora symptomata post medelam, quam natura huic morbo afferre solet, supersint, quod sat frequens est, Medicus non omittat necessaria ad curationis opus absolvendum. Quem in finem Mercurialia ea dosi salivationem movent, egregiumque plane usum habere vidi. Principio quidem leviora & potius diaphoretica in subsidium adhibenda, quæ quippe sufficiunt, ubi exigua quantitas materiæ morbificæ nondum ad maturitatem perductæ corpori infixæ hæret. Vel si tamen evenire potest, ut æger, qui per aliquot annos perfecta sanitate gavissus fuit, interveniente aliqua causa recidivam patiatur, si forte superstes materia adhuc immatura, nec satis subacta in superficiem corporis novam eruptionem quacunque occasione laceffit. Quod cum accidit, optimum consilium est, cum lenioribus laxantibus, quæ ab intestinis mucum detergunt, diaphoretica

ad promovendam perspirationem exhibere. Alio omni in casu si ad siccitatem usque pustularum natura opus suum perduxit, remediis nullus est locus, nisi quod balnea marina sale imprægnata huic morbi stadio egregie profint. Proinde optimum est, ut corpus in mari quotidie abluatur; quod remedii genus Æthiopibus ignotum non est; in eruptionis tamen stadio notitium magis, quam profuturum.

§. 27.

Lubet ea, quæ hucusque differui paucioribus complecti. Ergo huc omnia redeunt: Morbi typum solícite inspiciendum esse; quem si natura sueto sequatur ordine, paucis pharmacis omnem curationis modum absolvi, nulla labe superstita; qua propter Medicum patientia potius decere quam inconsultam medendi rationem, quo minus sero experiatur se operam & oleum accelerandæ sanationi adhibita perdidisse; atque opinionem vulgo receptam quasi Mercurialia in persanando hoc Morbo cutaneo sine periodorum discrimine plurimum valerent, & veritate omnino alienum esse. Neque incongruum esse puto hac occasione quædam experimenta curationem cum Mercurialibus applicandi spe instituta eorumque effectus commemorare. Igitur Mercurium sublimatum ea ratione illustris *van Swieten* præcepit, tentari in nonnullis & robustis Æthiopibus eum in finem studiose selectis. Horum quatuor per novem menses cum hoc morbo conflictati erant. Pustulæ erant magnæ, pluvias fundebant nubes: Mer-

Mercurii corrosivi dicto modo præparati cochlear unum mane deglutiendum singulis dedi, & decocti lignorum uncias octo insuper bibendas exhibui. Magno vomitu Medicinam rejiciebant. Impediebant pluviae corporis exercitationes; ergo jussi omnes ferra secandis lignis ad lassitudinem usque incumbere, & conveniente uti diæta. Hanc viam cum per octiduum tenuissent, tribus eorum saliva fluere cæpit: quam obrem cessavi ab usu Mercurii sublimati; atque ad salivationem commodius peragendam Nosocomio eos commisi, nec nisi decoctum lignorum lenius abunde exhibui, eo quidem successu, ut pustulæ quæ in cute emerferant, trium septimanarum spatio exsiccatae & collapsæ sint, nullo incommodo aut dolore inter & post salivationem percepto. Atque sic tres illi in sanitatem restituti, & ab hoc morbo liberati sunt. In quarto autem salivam movere frustra tentavi, duplam licet dosin sublimati devorasset. Et sanatus tamen visus fuit juxta cum aliis quibus salivatio rite processit. Ex quibus manifestum quidem est Ptialismum suo tempore procuratum in eradicando morbo valde efficacem esse, sed neutiquam illud sequitur, quod vulgo ferunt: salivationem scilicet prodesse, quemcunque statum morbi attigerit, quæ opinio adeo invaluit, ut qui eam convellere audeat, luculento sese expositurus sit ludibrio; dum ab altera parte Medicus ei deditus & indulgens non aliud laboris præmium quam vituperia malo dein recrudescente sibi promittere possit.

§. 28.

Quod Veteres Mercurium versipellem appellarint, hic maxime Morbus declarat. Sane ab ejus usu persæpe materies morbi *ſaws* introrsum repellitur, fædis ulceribus causam præbens, quæ loco regularium pustularum hinc inde enata per vices manant, iterumque siccantur. Et quamquam extus haud maligna videantur, tamen doloribus Osteocopis nocte recrudescentibus causam materiale præbent, atque si arte consolidata sint, brevi acerbiora redeunt. Tali in casu Mercurialia, quorum diaphoretica est vis, felicius aliquando in usum vocantur. Expertus sum etiam profusa salivatione ad sananda ulcera adhibita materiam morbi *ſaws* e medullis iterum expelli, certe corrigi, sicque morbum persanari posse. At vero quoties morbus typum suum tenet, a Mercurio abstinendum est, & solo liquorum decocto ejus decursus facilius reddendus.

§. 29.

Mater *ſaws*, cujus in antecedentibus mentionem feci, ipsius morbi *ſaws* demonstrat reliquias, ambiguo tamen argumento, utrum labes in intimis corporis penetralibus adhuc hæreat nec ne? Hærere adhuc colligimus ex symptomatis, tanquam totidem filiabus de matris indole testimonium perhibentibus; inter quæ eminent dolores osteocopi noctu afflictores, malo semper omine. His tamen succurri potest unguento Mercuriali jam descripto, aut altero illo,

lo, quo Mancipia utuntur, extus applicato, & si vires sinant usu interno Mercurii dulcis ad duo triave grana in conserva Rosarum vel the-riaca quotidie dati; quibus omnino adjungi debet decoctum lignorum ea quotidie quantitate, quam lagena capit, hoc modo feliciter sæpe superatum vidi malum.

§. 30.

Ad eundem modum illud quoque symptoma, quod *Crabbe Jaws* vocatur, ad sanitatem perducitur, nisi morbi fomes in corpore adhuc lateat; quo in casu omnem medelam respuere solet. Tunc ergo Medici erit expellentibus remediis curam tentare; expulsiōe enim peracta ulcerum curatio facilis est. Interea perutile est hoc incommodo laborantibus, ut pedes aquis tepidis sæpius immergant, quo facilius a membrana cellulosa, quam Morbi materies affligit, ut summam cutim effluxus reddatur. Quin etiam expedit Scalpello Chirurgi viam materiæ parari. Facta incisione convenit Merc. præc. rubr. & vitrioli albi æquales partes cum unguento aliquo digestivo applicari, quæ quippe pulchre medentur ulceribus. Pessime autem afflictis consulunt qui detergendis hoc genus ulceribus Mercurium sublimatum, viride æris, aut etiam Arsenicum in pulverem redactum adhibent. Vidi hujus generis remedia acerrimis doloribus indeque oriundis motibus convulsivis & epileptivis causam præbuisse, immo interdum acrimonia qua pol-
lent, adeo vehementer nervos affecisse, ut vitæ
filum

filum rumperetur; eosque ipsos, qui forte fortuna superstites fuerunt lenta febre correptos contabuisse. Quibus ego permoveor, ut ejus regionis Medicis patientiam magnopere suadeam, certos omnino eos, qui morbi exitum missis violentis remediis ei sanando adhibere solitis præstolantur, consilii hujus percepturos fructum. Ars intempestive adhibita tantum non semper nocet. Alterum liceat addere monitum: ægros durante cura ambulatione, cursu, omninoque pedum usu interdicens eos. Hæc enim ansam præbent calli incremento curationem retardaturo. Solent interim Mancipia Dominis suis adulari, atque ita se gerunt, quasi ulcera pedibus suis molesta sanata essent; qua simulatione efficitur, ut seque Herosque (nam vix sine indignatione appellare possum Dominos) decipiant; quam fraudem cautus Medicus præoccupare debet.

§. 31.

Lubet coronidis loco Chirurgi cujusdam commemorare tentamina. Is Mercurium corrosivum in æquali copia Spiritus nitri fortissimi solutum admixto argento & capite (ut loquuntur Chymici) mortuo vitrioli ægris suis dedit, nulla diætæ & regiminis ratione habita, adeo ut etiam aëri frigido ægros exponeret. Quæ quidem methodus morbo curando sufficere videbatur, ægris nonnullis sanitati specie tenus restitutis. At vero elapsis aliquot mensibus morbi vis rediit, & ægri fœdis ulceribus vexari cæperant, plu-

pluresque per annos excruciatī sunt; quorum deinde nonnullos decoctis copiose adhibitis, excitataque salivatione penitus sanatos vidi.

§. 32.

Inter Medicos & Chirurgos, qui Maria fortunam tentaturi percurrunt, atque Æthiopes ex Africa in Americam devehendos comitantur, & curant complures, sunt qui jactant artem ex signis certis dignoscendi, utrum Mancipia morbum *Jaws* jam perpeſſa ſint nec ne? Qua tamen in re & ipſos decipi, & alios decipere, experientia didici. Etenim raro admodum Morbus *Jaws* ſui in corpore relinquit veſtigia, & fere nunquam niſi maligna ulcera excitaverit. Similis eſt hoc titulo variolis, quæ nulla ſæpe relinquunt ſigna anomneſtica. Et Morbus *Jaws* plerumque quidem, ſi genio ſuo fruitus eſt, nulla relinquit. At vero auri ſacra fames facit, ut hanc quaſi certam artem diagnosticam jactandi profiteantur, quæ revera nulla eſt. Accedit imperium nautarum, quorum intereſt, ut morbi indicia quovis modo repellantur, ne Mancipiorum evileſcat pretium. Novi Thraſonem, qui fide interpoſita viginti Æthiopes hoc morbo deſunctos antea fuiſſe audacter pronuntiavit. Sed vix duæ elapſæ erant hebdomadæ, cum eorum octodecim morbo vehementer affligerentur. Piget plures fraudum commemorare modos. Tu-tiſſimum eſt, inſuper habita ſtultorum fide, ſinceritatem ipſorum Mancipiorum in pignus accipere, interpoſitoque lingua, qua utuntur, commercio exquirere, morbum paſſi ſint nec ne?

Deinde

Deinde etiam, qua ætate hæc experientia illis contigerit? Horum responsionibus magis fidentum esse, quam argumentis Medicastrorum, sæpe sæpius expertus sum.

§. 33.

Longus forem, si omnia quæ mihi circa hunc morbum observare contigit, hic apponerem. Omnium autem observationum summa est: Morbum diligentiam omnem & curam vincere peritacia, nisi ingenio ejus obsequatur Medicus; atque mali in ejus cura eventus causam esse conjicio, quod sæpissime, antequam Morbi materies ad maturitatem perducta est, per intempestivam salivationem in ejus principio, ut fieri solet, adhibita, partes solidæ enerventur, figendæque intra corporis latebras morbi materię præbeatur, hinc enim illæ lacrymæ: dolores Osteocopi, tophi, exostoses, ulcera maligna; quo dum res pervenit, jam decocta utut copiose pota, ipsaque Mercurialia quocunque modo præparata, incassum adhibentur. Licebit equidem salivatione interposita efficere, ut symptomatum violentia compescatur, & ad tempus fileat; eadem tamen post unum alterumve mensem atrocius sævire solet, & quamvis non negem hoc magnam partem perverso Æthiopum regimini adscribendum esse; ea tamen est morbi hisce papagellis descripti indoles, ut optimam medendi methodum aliquando eludat, optandumque sit magnopere, ut certior aptiorque curandi ratio tandem inveniatur.

*Observationes quædam Medicæ
& Physicæ.*

Plurimum incrementi Artem medicam cœ-
pisse ex sedulis observationibus, quas fidi natu-
ræ animalis Ministri dedita opera collegerunt,
inter omnes constare arbitror. Commoda hæc
mihi visa est occasio, rariores quosdam casus,
quos mihi Medicinam facienti observare licuit,
exponendi, e quibus cum ipse profecerim, tum
alios etiã Medicos nonnihil discere posse con-
fido.

Casus Primus.

Juvenis Æthiops XXII circiter annos natus;
robusto & tolerandis laboribus nauticis idoneo
corpore, victu nautico bene perpastus, in Ve-
nerem ultra naturæ modum proclivis, alvi ob-
structione laborabat adeo pertinace, ut jam per
octo dies nihil excreverit. Interea non aliud
inde malum sensit, nisi quod abdomen durum &
valde extensum esset. Huic aliquot doses pul-
veris digestivi salini dati sunt sub vesperam, &
clysma carminativum idemque emolliens inge-
stum, sed nihil inde effectum est, somnus tamen
bonus fuit. Postero die ad movendam alvum se-
quens potio sed incassum adhibita est.

℞. Fol. Sen. SS. ℥ β
 Rhazi elect. ℥ij
 Fruct. Tamarind. mp. i.
 Sem. fœnic. ℥j
 M. Coq. in aqua font. ℥vj ad colat.
 ℥v. in colat. solve sal. Cathart.
 Angl. ℥j.
 Liq. anod. m. Hoff. gr. xx.
 Syrup. Cich. Cum. Rh. unc. β

Hæc potio in duos haustus divisa est; assumpta etiam largissima diluentis potus copia; sed venter solvi non potuit. Jusculum in prandio datum, paucisque ab eo elapsis horis Enema ex speciebus emollientibus cum sapone veneto & sale Gemmæ injectum est. Frustra fuerunt omnia. Nec repetitus præscripti decocti usus aliquid valuit; etsi illud ad octo uncias redactum & duabus unciis mannæ Calabrinæ, nec non aliqua pillularum balsamicarum portione auctum ad ℥ij singulis semi horis exhiberetur. Æger se bene habere, alimenta appetere, nulla febris, flatuum aut doloris incommoda sentire, placidoque frui somno pergebat. Tertio curationis die ad potentiora remedia ventum, & sequens medicamentum præscriptum fuit:

℞. Fruct. Tamarand. ℥ij

Fol. Sen. SS. ℥j

Rhabarb. elect. ℥ij

Manna Calabr. ℥ij

Coq. in ℥xij ad rem ℥viiij. Colat. ad-
de Diagr. Sulph. gr. xx. Kerm.
min. gr. viij

Syrup. Cich. C. Rh. ℥vj

Liq. Anod. m. Hoff. ℥j

Enema Electuario Hieræ picræ Galeni au-
ctum, & singulis horis injectum est, quibus tan-
dem alvus referata aliquot vices contentas depo-
suit feces. Hinc inflatio ventris decrescere visa
est, sed tensionis sensus mansit. Æger bene se
valere credens, præsertim quoniam appetitui ne-
quidquam decesserat, ad consuetam cupiebat diæ-
tam redire, sed ob recidivæ metum hoc ei ne-
gatum est. Quarto die alvus denuo obstipari &
venter paulum inflari cœpit. Medicaminibus se-
quenti die adhibitis magis intumescere, nec mu-
nus suum facere. Repetita sunt omnia eodem
ordine, quem jam descripsi, sed irritò conatu,
maloque successu. Vespere enim æger noster
spasmo syncoptico convulsivo corripiebatur,
murmuribus abdomen personabat, pulsus admo-
dum debilis per semihoram. In ipso paroxysmo
Clysteres applicati, & larga venæ sectio institu-
ta, quam facile ferebant ægri vires. Nec omissa
sunt stimulantia motumque vitalem fortius cie-
re solita, spiritus & salia volatilia, Castoreum,
Acetum, vinum Rhenanum. Paroxysmum solu-
tum crebriores alvi excretiones secutæ sunt.

Excrementa erant foetida, dura, nigra. Jam pulsus mollescere, ægerque ab omni dolore & anxietate immunis, libere respirare, commodeque se habere visus; neque enim lassitudo, quam id genus paroxysmi post se relinquunt, in censum venit. Hilaris igitur per hortum deambulans ob ingentem & voracitati proximam cibi ap petitionem, alimenta indefinenter flagitabat, ut ventrem expleret; sed tenui tamen victu contentus esse jubebatur. Potus ordinarius erat Julapium e decocto hordei cum pulpa Tamarindorum paratum & Syrup. limonum ac spiritu nitri dulcis imbutum, atque ad avertendos spasmodorum paroxismos singulis horis sequentis pulveris unam portionem capiebat.

℞. Pulv. Lumbric. terrest. ℥j.

— Marchion. ʒj.

— Castorei gr. x.

— Antispasm. rub. ʒj β.

Misceat. divid. in vj. partes æquales.

Rediit paroxismus media nocte, omnibus, quæ enarravi, stipatus symptomatis: repetitos Clysteres secutæ sunt aliquot sedes tanto cum foetore, ut vix tolerari potuerit. Feces magis spumosæ erant, quam ante, & atramenti colorem præferebant. Urina sedimentum crassum, idemque atrum deposuit. Ab hoc insultu major lassitudo mansit, & sub auroram febricula exorta est. At tamen acerrimus ille cibi appetitus, quo tenebatur, nihilo minutus est; sitis vehement-

menter urgebat. Itaque decocti, quantum vellet, bibendi licentia ei data est, atque ob insignem fecum putridarum copiam clysmatum usus nullo tempore intermissus. Hora pone meridiem decima novo paroxysmo correptus æger eandem transegit scænam. In consilium adhibiti celebriores Medici uno ore omnes respondent: initium & finem curationis faciendum esse cum remediis laxantibus & antisepticis. Inter alia datum est extractum Cortic. peruv. cum Spirit. Sulph. per campanam aqua satis dilutum, nec omissa laxantia, quorum vi alvus irritata sæpius dejecit, sed putrida semper atroque colore tincta, nec tamen cessavit spasmodum violentia, efficacissima licet antipasmodica Medicamina extracto Cortic. peruv. mista eis compescendis adhibita fuerint; neque tantum nihil inde solatii, sed inquietudines succedere & febris continua. Vel sic tamen appetitus viguit. Sitis cum febre pari gradu exasperata est. Spasmodum vis per quatuor, aliquando per sex horas, subinde per totam diem siluit; at media tamen nocte aut matutino tempore ægrum vehementius exagitavit. Atque similis vicissitudines per octodecim dies tenuit morbus. Interea quotidie ambulabat; nulli erant dolores, omnes sensus constabant. Et tamen hoc exacto tempore morbo succubuit. Notatu dignum est, quo die spasmodum violentia e vivis ereptus est, foetidissimum oris Spiritum fuisse. Mirabar magnopere, qui fieri potuerit, ut curam omni ex parte sollicitam, qua vel principi viro diligentior adhiberi nequeat, cui se æger totum permisit, & obsecutus est, attentis eum in finem sedulis ar-

tis nostræ Ministris, nullo genere remediorum omisso, quibus levare & contra symptomata, quæ identidem ingruiebant, muniri posse videbatur; Qui inquam fieri potuerit, ut mali pertinacia talem curam, omnemque eluderet artem. At mali latens causa spectandam sese postero die præbuit, animumque dubiis liberavit. Dissecto ut eam inquirerem cadavere, viscera omnia abdomine contenta integra apparuere. Nulla erosio in intestinis tenuibus aut crassis oculis conspicua. Hepar magnum, sed sanum, nulla-que parte induratum, nec inflammationis indicia præbebat. Vesicula fellea bile atrii coloris ad dimidium repleta. Nulla argumenta relaxati aut inflammatione correpti ventriculi; quippe qui ingesta semicocta etiamnum continebat. Ergo thoracis cavum reclusi: dexter pulmonum lobus, quem primum explorabam, sanus at rubicundior tamen solito apparebat; de cætero nulla obstructionum, durarumque concretionum, aut vomitæ indicia præbebat. Inspexi dein lobum sinistram Thorace exemptum. Hunc autem tanquam sacculo aliquo conclusum a figura naturali degenerasse videbam; facta incisione, ingens erupit fœtidi puris quantitas, cujus odor omnes pene spectatores animo privavit. Nec minimam substantiæ pulmonis particulam, aut ejus vestigium depræhendere potui. Cujus locum pus pessime olens membrana, ut dixi, conclusum tenuit, quæ tenacis admodum structuræ, haud dura tamen fuit. Cæteræ omnes cadaveris partes Scrutinio anatomico subjectas labe carere vidimus. Quæ observatio cum amplam medicæ indagini materiem præbuisset, de causis & origine mali,

mali, de symptomatum, quæ æger passus est, ipsaque medendi ratione nonnullas visum est meditationes hic paucis exponere.

Epicripsis Casus præcedentis.

Non dubito quin enarratus Casus plurimum dubitationis in animo Lectoris relicturus sit, nisi me fallat iudicium de aliis ex meo ingenii modulo factum. Illud autem præcipuum & plane singulare habet Casus, quod nihil eorum, quæ symptomatum atrocitas & spasmodum præsertim sævitia indicasse videbantur, in dissecto corpore apparuerit.

Æger mihi familiariter cognitus, & sub oculis quotidie versatus nihil obstitit, quo minus omnia, quæ ad eum pertinebant, curiosissime pervestigarem. Duo jam anni fuerant præterlapsi, ex quo variolis confluentibus laboraverat, comitante putrida diarrhæa; quæ mihi necessitatem injecerat, peruvianum Corticem magna copia exhibendi, ne putredo latius serperet. Sedata hujus diarrhææ violentia & putredine, quæ humores infecerat, æger paulatim convaluit. Sanato quoque diligentiore curam adhibens observabam, eum sub cursu, labore, aliisque corporis exercitiis difficilius spiritum trahere, quem tamen ante variolas liberrimum habuit. Domino, cujus erat mancipium, causam anhelationis requirenti, me credere, aiebam, variolarum forte in corpore superesse reliquias, obstructionem scilicet, aut vomicam, aliamve ma-

teriae morbosae congestionem pulmones obsidere, videret ergo quid cum eo ageret. Dominus sive amore juvenis, quem in domo sua educaverat, sive lucri spe ductus, & satis robustum judicans nautico eum operi & labori admovit. In navi dum ampliori fruebatur libertate & pinguiore victu, vires admodum crevere, sed cum robore corporis pariter vis morbi in corpore latitantis incrementa cepit. Credibile igitur est, materiam peccantem, quae intra pulmonum latebras collecta erat, a valis bibulis motu exinantis subinde absorptam & sanguini mistam esse, atque omnes paulatim succos Corporis acriores reddidisse. Inde ortam puto tam insatiabilem illum rei venereae appetitum quam ingentem voracitatem, cui Juvenis noster obnoxius fuit. Causam vero cur acris materia tam diu delituerit, & tumultus nullos cierit, hanc fuisse suspicor; quod partim bonorum alimentorum usu & boni chyli ex iis parati copia interdum subacta & quasi dulcificata est, partim per venerea exercitia e corpore eliminata. Interim tamen maturior quasi pariterque acrior reddita tandem saevitiam suam manifestavit, & per metastasin in intestina vasaque genitalia translata, diris quae enarravi symptomatis ansam praebuit. Abscessus vix ullam corpori molestiam infert, quamdiu pus eo contentum benignam conservat indolem. Idem vero acre redditum corpus mirum in modum turbat & pervertit. Sic in nostro casu, dum faccus, quo continebatur pus, integer mansit, param obfuit sanitati; eo autem fisso & rupto brevi vitae filum abruptum est. Hoc maxime mirandum, quod
suam

suam atrocitatem non in thorace, ubi sedem habebat, sed in aliis longe partibus & præsertim in nervis exercuerit.

Casus Secundus.

Fœmina Afra vigesimum ætatis annum egressa, procero corporis habitu, puerperio semel defuncta, septimestrem credebatur fœtum utero gerere. Rus, quod cum aliis mancipiis colebat, deferere coacta, atque in urbem translata meæ committitur curæ. Menstrua, quantum ex ipsa ejusque matre intellexi, a septem inde mensibus non fluxerant. Interim, quæcunque ad sustentandam vitam assumserat, vomitu rejecit. Fœtus in utero viventis motum se experiri testata multis persuasit, prægnantem se esse. Et sane intumuerat venter; alia tamen aderant indicia, quæ conceptam opinionem infirmabant. Pedes & latera corporis œdematoso tumore dilatata, facies & præsertim oculi simili tumore distenti, thoracis & extremitatum superiorum macies, mammarum flacciditas, alvi & urinæ suppressio, febris lenta, quæ sub vesperam ingruerat, suspicionem potius morbi, quam graviditatis mihi movebant. Non deerat quidem alimentorum appetitus, sed omnia assumpta rejiciebantur. Lingua erat sicca, & motu intestino incalescens rubebat. Difficile erat judicium. Suadebam ut alvum clysteribus emolliret, & mannam in infuso Theæ solutam interdum sumeret. Porro diætam & corporis exercitationes, quæ mihi commoda

videbantur, hic non commemoranda, præcipiebam. In consilium adhibiti alii Medici, ob ambiguam morbi speciem negabant se quidquam consilii, aut operæ adferre posse. Obnixè me Domina servæ rogabat, ut medelam malo adhiberem, seque, qualis qualis operæ meæ successus fuerit, contentam fore pollicebatur. Igitur omnia expendi remedia, quæ ad ægrotæ statum congruere videbantur; abstinendum interim ab internis pharmacis judicavi, exceptis paucis v. g. pulv. Antispas. & Elixire visc. cum liquore m. anod. H. aut Spirit. nit. dulc. quæ indicationi apud animum meum formatæ respondebant. Interim terminum partus præstolatus, jussi quandam obstetricem uteri conditionem explorare. Nulla mora fuit quin gravidam pronuntiaret. Interea jussi frictiones in pedibus & lumbis cum panno calido frequentius fieri; & aromatico fumo ex accenso thure corpus circumfundi. Quæ dum fiebant ante elapsam graviditatis terminum cæpit ægra cibos leviores sic satis digerere, & imminente pedum atque lumborum distensione commodius obambulare. Nec tamen desivit abdomen intumescere; & partus appropinquantis omnia signa apparebant, ne quidem doloribus, qui partum præcedere solent exceptis. Obstetrix inter hæc naturæ molimina explorans os uteri apertum depræhendit. Interea dolores eum in modum increvere, ut ægra animo prorsus lineretur. Stimulantibus & analepticis revocata est. Sed his non contentus meum esse duxi manu explorare, vera esset nec ne obstetricis sententia. Et os quidem uteri ceu dixerat, apertum,

tum, nulla tamen intra uterum latentis vestigia
fœtus depræhendi. Igitur id solum egi, ut ægræ
vires restituerentur. Cui consilio eventus adeo
pulchre respondit, ut post anodyna & roboran-
tia in subsidium adhibita, non dolores tantum
brevis sedarentur, sed ægra etiam vix tribus ab-
hinc diebus elapsis viam publicam repeteret, tu-
mido & graviditatis speciem præferente ventre.
Redeuntibus corporis viribus commoda occasio
visa fuit perficiendæ, quam ceperam curationis.
Euchymam igitur & eupeptam diætam corporis-
que exercitationes prosequi ægram jussi, atque
terræ foliati tartari (quod alvus muneri suo nisi
per clysteres irritata deesset) justam dosin idoneo
fluido solutam quotidie propinavi.

Quæ Medicina cum nihil prodesset, fortiora
resolventia in auxilium adhibui. Inter hæc subito
macula nigra circularis figuræ umbilici regionem
occupat, & ipse umbilicus inflatur, pertinacior
simul est alvi obstipatio & dolores in regione
umbilicali paulatim exacerbantur. His compul-
sus cataplasmata primum resolventia, deinde cum
inflammationem accedere viderem, emollientia
imposui, & missis resolventibus internis, tem-
perantia substitui, adjunctis sic dictis analepticiis.
Altius hinc intumuit postero die umbilicus &
admodum lividus anserini ovi magnitudinem su-
peravit. Eum igitur disseccandum ratus cum in-
cidissem flatus prorupit, præterea nihil. Posthæc
symptomatum major fuit violentia. Curavi ergo
cataplasmatibus emollientibus abdomen foveri. Quo
fotu vulnus, quod feceram, clausum quidem, sed
paucorum dierum spatio in sacci formam expan-
sum est. Hoc sacco quoque dissecto ferum vi-
sci-

scidum flavum, idemque foetens, magna satis copia profluxit. Inde abdomen vidi detumesce-
re. Saccum qui materiam peccantem comple-
xus erat, pene putrefactum ex umbilico extraxi.
Ipse tandem umbilicus a corpore separatus est.
Adhibitis porro digestivis & antisepticis reme-
diis tam externis quam internis omnia in melius
versa sunt, & in commodum & solatium Domi-
nae pristinam sanitatem recuperavit.

Casus Tertius.

Periculis & duris laboribus, quos subire so-
lent, qui castra sequuntur, exercitatus Miles
quadragessimum ætatis annum jam expleverat,
cum pedem alterum caries infestaret. Ulcus a
Chirurgis, quibus Nosocomii cura commissa erat,
temere consolidatum est, qui etiam militem ad
munia sua redire gestientem non retinebant. Ipse
tamen vesperi ejusdem diei, quo exierat, in No-
socomium reversus est, querens de sensu in dex-
tro pede prorsus abolito. Explorans diligenter,
pedem ad malleolum usque frigidum, nec ul-
lam pulsationem in arteriis depræhendi. Et quan-
quam instituta scarificatione cutim vehementer
irritarem, nullam tamen sensationem inde ha-
buit, & ne guttula quidem sanguinis ex incisis
vasculis profluxit. Diligentem adhibere curam
cupiens principio fomenta calida, e vino rubro,
vinique spiritu, admixtis sale amoniaco ejusque
spiritu parata applicui. Intereaque profundiores
scarificationes institui. Oleum quoque Cario-
phillorum & balsamum peruvianum vulneribus
in-

instillavi. Porro etiam consultum duxi pro instaurandis vitæ viribus ægro singulis horis Corticis peruviani exhibere scrupulum. Erat æger cæterum ab omni molestia & incommodo liber & genio suo indulgebat, liquores spirituosos avidè hauriens, quorum usu tamen sub cura eum solícite interdiximus, concessò ejus in locum singulis horis vini poculo. Quamvis autem sedulo nocte dieque extus & intus administrarentur medicamina, ne minimus tamen redibat sensus, neque maturationis aut inflammationis vestigia conspiciebantur. Quin imò sentiendi facultas altius ad furas usque cutem paulatim defecit. Interea pulsus erat depressus semper, æqualis tamen. Octavo autem curationis die elevari & accelerari cœpit, & post levem horrorem febricula ægrum invasit: quarto abhinc die videbatur natura, quantum e signis colligere licebat, emortuas partes a vivo corpore separatura, quam idcirco duplicata Corticis peruviani dosi adjuvare studui. Æger, qui adhuc satis commode deambulaverat, nunc ob dolorem lecto decumbere cogebatur. Cumque inferior pars cruris tumidior, lividiorque esset, aliaque signa amputationem suaderent, in eo eramus ut hanc institueremus, cum inopinato pedem etiam sinistrum sensus deficeret. Quare differendam esse duximus operationem, præsertim cum observarem febrem decrescere, & dolorem, qui dextrum pedem occupaverat, evanescere, atque ea in parte, qua natura separationem moliri videbatur, pus bonæ indolis generari. Quin immo excretiones omnis generis rite procedebant, nisi quod perspiratio modum excederet. Verumta-

men

men optima quævis separationem promoveri solita intus pariter & extus sine ullo fructu adhibebantur. Ne quidem sinistro pedi sensus rediit. Octodecim diebus a morbi principio elapsis æger vehementiore febre correptus delirare cœpit; inde pes sinister intumuit, atque ex albo lividum colorem induit, quo 21mo die in nigrum mutato æger vita decessit. Quam sunt mirabiles & absconditæ œconomiae animalis rationes! quanta in tractandis pedum ulceribus prudentia opus est!

Casus Quartus.

Succedit alius Miles vasto robusto & nervoso corpore. Hunc ab ulcere exiguo nihilque periculi habere viso liberaveram. Jucundum sano minime visum est inter ægros versari: ituro quo vellet, exhibui pharmacum ventris repurgandi causa. Nosocomio vespere egressus eadem fere hora rediit, de difficillima deglutitione questus. Et sane ne aquam quidem depellere poterat. Nullus tumor, nulla inflammatio collum, fauces aut pharyngem obsidebat, sine mora venæ in brachio & pede sectæ sunt, & sanguis largiter missus; applicati quoque clysteres, sed sine ullo levamine. Hianti ori collutio adhibita, repetitæ etiam venæ sectiones, cum esset in mora periculum, neque omissa pediluvia, sinapismi & vesicatoria. Præterea collum universum imposito cataplasmate emollienti diligenter fottum est. Quæ cum frustra essent omnia, decrevimus tandem primo mane pharyngem persequere; sed

sed necessaria ad hanc operationem Instrumenta nondum erant apparata, cum æger spiritum efflaret. Multa sunt in hoc casu mirabilia & notatu dignissima, præcipue hæc: quod neque caput, neque facies ægri intumuerit, nec solito debilior fuerit vox & ne quidem rauca, nec febris admodum notabilis, denique quod animo hilari satis in Nosocomio obambulaverit. Dissectum cadaver nulla vestigia inflammationis, neque alios morbi effectus exhibuit, quanquam a solertissimis Medicis & Chirurgis diligenter exploratum fuerit. Quid de ipso dicam malo, quod fauces eum in modum præhenderat, ut ægrum brevissimo tempore enecaret, non habeo.

Casus Quintus.

Redeo ad Æthiopes, quorum curatio Medicorum industriam in Coloniis Americanis pulchre exercet. Horum quidam 36. circiter annos natus, parvo sed robusto corpore, currui exiguo, quo ligna vehi solent, insidens, ante Nosocomium compluribus e fenestris prospectantibus triste exhibuit spectaculum. Nam cum alium Æthiopem, qui forte obviam venerat, sibi inimicum flagello percutere vellet, forti corporis nisu pronus in terram præcipitatus est. Et quamvis altitudo vix tres æquaret pedes, mortuus videbatur. Hunc sublatum adstantes in Nosocomium detulerunt. Jussu Medici vena statim secta, clysteres adplicati, & quæcunque motum vitalem fortissime solent excitare, ingesta sunt.

Fru-

Frustra fuere omnia. In vitam revocari non potuit. Postero die cadaver disquisitioni anatomicæ subiectum, nullam cranii læsionem, nulla vasorum in cerebro ruptorum indicia exhibuit; nihil eorum, quæ in cranio continentur, loco motum aut depressum; sinus tantum aliaque majora vasa sanguine infarcta apparuerunt. In reliquo corpore nulla prorsus mutationis aut læsionis vestigia. Inter explorandum, cum de causa mortis subitæ sermo esset, adstantium nonnulli Æthiopem ebrium fuisse testati sunt. Credibile igitur est sanguinis rarefactionem & nervorum tensionem, quæ a spirituofo potu induci solent, animi pathemati ex conspectu inimici orto, in tantum aucta fuisse, ut cerebrum non potuerit quasationem ex lapsu haud gravi ferre, quin statim deficeret.

Casus Sextus.

Consiliis publicis Præfectus magni corporis & animi Vir, quinquagesimum quintum ætatis annum decurrens, cum venationi & vino juvenilibus annis indulisset, deinde quadragenarius muneris ratione ad vitam sedentariam redactus omissis exercitiis Bacho occasione data litare pergeret, torminibus podagricis statis temporibus redeuntibus vexari cœpit, quibus defunctus pristinum vigorem recipere sibi videbatur. Non obstantibus his naturæ monitis, atque amicorum consiliis fuetum vitæ modum tenens, cum per aliquot dies Bacho sacra fecisset, humoribus aliunde plenus, & cholericus sanguineus temere sese

seſe auræ frigidæ veſpere nocturnoque tempore expoſuit. Brevi poſt hæmoptoen paſſus eſt. Ad opem ferendam vocatus e vena in brachio per- tuſa octo fere ſanguinis uncias (copiam & agi- tationem humorum temperaturus) ægro ſubtra- xi; pulveresque antiſpasmoticos rubros admis- tis paucis granis Camphoræ, ſubinde ſumendos præſcripſi. Tuſſis quidem haud adeo violenta erat, ea tamen commotus pulmo magnam co- piam ſpūmantis ſanguinis identidem rejecit. Ni- hil inde moleſtiæ ſentiebat æger, nec urgebat febris, pergebat tamen copioſum exſpuere ſan- guinem. Anodyna motumque ſedantia, levi- ter etiam adſtringentia in ſubſidium vocanda videbantur. Inter hæc miſtura anodyna e li- quore min. Hoff. cum ſyrup. lim. & papaveris albi compoſita plurimum ſolatii attulit. Ceſſa- vit ſanguinis ſputum; placide partem noctis dormivit; a ſomno animum ſibi redire ſentiens ad ſueta vitæ munia viribus ſuis conſiſus rediit. Verum alvus ſuo deerat officio; negabam laxans remedium, quod æger rogabat, multisque de- mum precibus impetravi, ut domi ſe contine- ret. Triduo alvus obſtipata manſerat. Quid facerem? Enema vulgare ex aqua & oleo, pau- xillo ſalis imprægnatum injici juſſi; nullum inde levamen; quarto die maſſam pillularum balaſami- carum cum extracti Rhæi granis x mixtam con- veniente doſi exhibui; Ter inde alvus mota eſt, totoque die æger bene ſe habuit. Ergo bonæ valetudinis ſenſui nimium fidens veſperi ejusdem diei potatoribus ſe adjunxit, & vino oneratus per frigidum aërem domum rediens nonnihil inquietus in lectum ſe compoſuit. Ter-

tia post mediam noctem hora sensit redire sanguinis sputum, & tamen ob tenebras neminem in auxilium vocavit. Itaque per tres continuas horas magnam sanguinis copiam ore rejicit. Tandem sub diluculum ingenti rejecti spumantisque sanguinis copia perterritus, me nulla interposita mora adesse jubet. Ego statim venam in pede aperiri, & memoratæ misturæ usum repeti jubeo. His quoniam sanguinis vomitus non potuit compesci, alter Medicus in consilium advocatur, cui placuit (nec sane alienum videbatur) fortiore decocto paregorico eodemque emolliente nimios naturæ motus in sanguine rejiciendo perdomare. Sistitur tandem sanguis; sed ægri interea vires adeo erant labefactatæ, ut sese in lecto erigere non posset. Justa victus ratione pedetentim robur corporis restituendum videbatur. Nec deerat appetitus alimentorum. Nihil tamen virium corpori inde accessit. Pulsus admodum exiguus manebat, & vix percipiendus, urina pallidi coloris & incocta. Cætera æger nihil molestiæ sentiens Medicorum suasu roborantibus & cardiacis, quibus animus & vires erigerentur, utebatur. Inprimis Elixir viscosum balsamum vitæ Hoff. & vinum Rhenanum generosum huic scopo satisfactura videbantur. Sed frustra fuerunt. Nec cortex peruv. nec Cascarilla solatium adferebant. Quidquid denique remediorum ars habet, effectu caruit, protracto licet diligenter per aliquot septimanas usu. Alvus modo adstricta, ut nonnisi per clysteres moveri posset, modo laxa erat. Feces semper fere albas edebat. Artus in utroque latere frigidi, nec frictionibus, nec aliis modis vitalem vigorem recu-

superabant. Lenta febris vesperi & infomnia per noctem redeuntia ægri vires atterebant; interdum deambulabat per ædes suas. Hic fuit rerum status per quatuordecim dies sine insigni mutatione. Tum vero bono, ut videbatur, omine, urina cocta magis & coloratior cœpit esse, cibi etiam major appetitio, in artubus caloris paulo plus, perspiratio quoque expeditior, animusque hilarior, color denique fecum naturalis. Jam Medicinæ & Medicorum opem insuper habens æger lætus cum amicis, qui sanitatem recuperatam gratulabantur, prandens subito vertigine correptus omnia, quæ assumerat, evomit. Advocatus valde debilem levique febre laborantem in lecto inveni. Difficile erat in re admodum dubia consilium. Ergo nihil præter liquorem Anody. m. Hoff. cum balsamo vitæ per vices propinavi. Advenit interim alter Medicus in consilium vocatus. Is antispasmodica, nervina, cardiaca ægro profutura ratus primum effecit, ut insomniis mirum in modum turbaretur; successit deinde febris & Orthopnœa, quæ matutinis horis mitius, reliquo tempore vehementius ægrum exercebat. Pulsus interea valde debilis erat. Tertius quoque Medicus in consilium vocatus pronuntiabat, morbum esse Peripneumoniam. Hujus ex sententia decoctum salviæ & alia pectoris obstructionem solutura remedia dari cœperant. Sed neque sic quidquam profecimus. Mortuus est æger die vigesimo octavo, ab initio morbi, vigesima quarta circiter ab ultimo paroxysmo hora. Dolendum, quod inspectio cadaveris non fuerit permissa! Quamobrem nihil certi de causa Morbi constituere licet. Conjecturas nolo addere.

Observatio Physica de Torpedine pisce.

Mirabilis sane est commotio, quam *Torpedo* in corpore hominis ipsum tangentis producit, quæ quoniam haud absimilis est concussui electrico, multi hunc piscem cum lagena leidenſi compararunt, omnemque ejus efficaciam ab electricitate derivandam esse censuerunt. Hanc ego sententiam neque meam facere, neque omnino rejicere velim. Erunt fortasse qui ex sequenti observatione eam confirmari posse existimabunt, illi scilicet qui magnetismum & electricitatem ab eadem causa proficisci opinantur. *Torpedinem* mense Julio anni 1764 sex pollices longam, unumque crassam paulo diligentius observare cœpi. Erat in vase sat spatioso, ut commode nataret. Facultas concutiendi tanta ei erat, ut qui attigerunt, insignem stuporem sensusque & motus quandam abolitionem ad tempus experti fuerint. Ipse rem periclitatus molestam habui sensationem per duas fere horas, præsertim in articulis digitorum & brachii, quo eum tetigeram. In cæteris corporis partibus nihil incommodi percepi. Præsto forte erant duo magnetes, naturalis alter, alter arte confectus. Ex uno eorum pendebat pondus quatuor unciarum; quo soluto magnetem pisci in tabula posito paulatim admovi. Piscis statim, quamvis nulla parte tactus, vehementer se movere cœpit, & cum experiundi causa magnetem propius admovissem, vidi mirabundus piscem magno conatu fugere. Hanc rem curiosius perquisiturus magnetem aquæ, cui innatabat *Torpe-*

pe-

pedo, impositum tenebam. Piscis vario modo exagitatus media ferme hora elapsa magneti magis ac magis propinquavit, eique sicut ferrum tandem adhæsit. Hoc spectaculum a nemine quantum scio antea observatum adeo animum meum perculsit, ut sine mora Amicos, ne testibus careret, advocari jusserim. Inter hos erat Medicus quidam, idemque rerum Physicarum peritissimus, celebris Stockii, in Academia Jenensi quondam Chymię Professoris filius, quem novum & inexpectatum phænomenon haud minore admiratione quam cæteros, qui aderant, spectatores affecit. Itaque experimentum profecturi caute admodum ligneo instrumento piscem magneti adhærentem dimovimus. (nemine eum contingere auso.) Principio invitus ab unione, quam cum magnete contraxerat, recedere videbatur, avulsus languebat, in majori vero distantia vigorem pristinum monstrabat. Inter spectatores unus erat, qui eum sine molesto sensu manu tangebatur. Brevi denuo ad magnetem accessit, quasi attractus. Mansit in hoc connubio per dimidiam fere horam, deinde vero sponte magnetem deseruit, solito debiliior & languidior, ita tamen ut sese moveret. Poterat nunc impune tractari. Relictus in libramento aquæ magnes non impediebat, quo minus piscis cibum caperet. Exemptus vero aqua magnes subtilissimis ferri particulis conspersus observabatur, quod eidem accidere solet limaturæ martis involuto. Quæ apparitio novæ admirationi materiem, novoque consilio ansam præbuit. Posui ergo piscem in labrum aqua repletum, in quod etiam arenas, pusillosque pisciculos & vermes cum pane immisi. Ala-

crior inde factus est, ut tamen impune potuerit tangi. Elapsis aliquot diebus explorans piscem prorsus inertem depræhendi. Octiduo post cum parem observassem inertiam, limatum ferrum aquæ, in qua piscis versabatur, admiscui. Hinc nativum vigorem recuperasse visus est, siquidem aliquot diebus post insignem digitis meis vim intulit, ita tamen, ut ictus ad cubitum non penetraret. Tunc etiam magneti rursus ad-moto, ut antea, adhæsit, sed nec diu ei applicatus mansit, nec manum tangentem postea notabiliter commovit. Ab illo tempore nullam prætermisi occasionem explorandi mirabilem hunc Torpedinis quasi magnetismum. Observavi magnitudinem piscis multum facere, ei-que proportionalem debere esse magnetis vim. Cum enim sesquipedalem Torpedinem, valde gracilem, eodem lapide, quo priorem, allicere studuissem, id diu perficere non potui. Elapsis tandem viginti quatuor horis adhæsit. Minores Torpedines semper magis obsequiosos depræhendi, ita ut appropinquante magnete fortius commoverentur, & citius quasi victæ attraherentur. At vero maximam Torpedinem, quam anno 1767. nactus eram, cujus crassities integrum fere pedem, longitudo quatuor pedes æquabat, a meis magnetibus omnino nihil affectam fuisse clarissime vidi. Operæ pretium fecerit, qui generosiores magnetes huic experimento adhibuerit. Mihi satis est, observationem, prout se obtulit, naturæ Curiosis exposuisse, quibus ego cum ipsius phænomeni confirmationem tum causæ pervestigationem lubens relinquo & cupidus commendo.

